

Аб'яднанне «Правы чалавека ў Беларусі»

Стратэгічны дакумент да сітуацыі ў Беларусі і парады Эўрапейскаму Звязу і дзяржавам ЭЗ па прыняццю актыўнай дзеянняў у адносінах да Беларусі.

Лістапад 2012

I.

Сітуацыя

Аляксандр Лукашэнка, аднаасобны гаспадар у «доме Беларусь», бессаромна душыць усялякія праяўленні незадаволенасці сваім рэжымам у грамадскіх і палітычных колах краіны, а адмову Эўрапейскага Звязу, які, апроч усяго, заняты сваімі ўласнымі праблемамі ў сувязі з крызісам эўра, ад паглыбленага супрацоўніцтва кампенсуе за кошт льготных умоваў на пастаўку газа і нафты з Расеі, а таксама за кошт крэдытаў з Масквы. Эканамічная сітуацыя ў краіне палепшылася, і адпаведна ўзмацнілася пазіцыя Лукашэнкі сярод насельніцтва.

Адначасова рэжыму Лукашэнкі ў хуткім часе давядзецца сутыкнуцца з новымі выпрабаваннямі: канчатковае ўваходжанне Расейскай Фэдэрацыі ў Сусветную Гандлёвую Арганізацыю ў чэрвені 2012 года – а Менск і Астана цесна звязаны трылатэральнымі дамоўленасцямі з РФ у рамках «Эўразійскай Эканамічнай Прасторы» - прымушае Менск да прыняцця абавязкаў Масквы ў СГА (ВТО). На расейскім рынку з'яляюцца новыя канкурэнты беларускім таварам. Свабода дзеянняў Масквы ў маніпуляцыях у вызначэнні цэн на нафту і газ на карысць такіх палітычна лаяльных кліентаў, як Беларусь, слабее. У чарговы раз Менску давядзецца сутыкнуцца з дагэтуль невырашанай праблемай абнаўлення ўласнага вытворчага патэнцыялу. Здзяйсненне мадэрнізацыі як асновы дасягнення самастойнасці дзяржавы немагчыма без наладжвання стасункаў на аснове ўзаемапаразумення паміж Эўразвязам і Беларуссю. У той час, як расейская палітыка ў дачыненні да Беларусі пагражае краіне ў перспектыве стратай самастойнасці, у супрацоўніцтве з Эўрапейскім Звязам незалежнасць беларускай дзяржавы – зыходны пункт і асноўная ўмова. Тэма мадэрнізацыі з'яляецца важнай часткай дыялогу ЭЗ з грамадзянскай супольнасцю Беларусі, перакананым у яе неадкладнай неабходнасці. Гэтая тэма магла бы быць цэнтральнай і асноватворнай у супрацоўніцтве Эўрапейскага Звязу і краін ЭЗ з урадам, прадпрыемствамі і грамадзянскай супольнасцю Беларусі і адчыніць краіне пазітыўныя перспектывы на міжнародным рынку. У наяўнасці неформальных кантактаў з асобнымі часткамі дзяржаўнага апарату ў гэтай галіне няма нястачы.

Пуцін, сутыкнуўшыся пасля свайго перавыбрання на пасаду прэзідэнта Расеі з нарастаючымі палітычнымі пратэстамі на плошчах і вуліцах Масквы і іншых гарадоў,

зноў аб'ядноўваецца з Лукашэнкам на полі палітычнай барацьбы супраць дэманстрацый пазарламенцкай апазіцыі, якія ахапілі ўсю краіну. Пры гэтым выкарыстоўваюцца аўтарытарныя метады, замацаваныя ў закандраўстве.

23 верасня 2012 года ў Беларусі адбыліся парламенцкія выбары. Назіральнікі назвалі іх самымі сумнымі і змрочнымі за ўвесь перыяд праўлення Лукашэнкі. Яны выявілі ўсю глыбіню крызіса, у якім знаходзіцца як рэжым, так і апазіцыя. Пасля таго, як за тыдзень да выбараў частка апазіцыі заявіла, што адклікае сваіх кандыдатаў і заклікала да байкоту выбараў, у ніх узяло ўдзел толькі 313 кандыдатаў на 110 месцаў у і без гэтага не маючай уплыву палаце прадстаўнікоў. Пра парушэнні беларускага закону аб выбарах і міжнародных нормаў на ўсіх этапах выбараў – пачынаючы з складу выбарчай камісіі і канчаючы падлікам галасоў у дзень выбараў – заяўлялі як лакальныя, так і міжнародныя назіральнікі. Паводле афіцыйных падлікаў, працэнт удзелу ў выбарах складае 74,4. Назіральнікі ацэньваюць гэтыя лічбы як звышаныя на 10-15%. Нізкі працэнт удзелу ў выбарах дазваляе зрабіць вывад пра тое, што давер насельніцтва ўраду аслабляецца, а нелігітымная дзяржаўная эліта ўсё больш ізалюецца ад грамадства. Пра гэтае ж сведчаць і вынікі сацыялагічных апытанняў.

У сваёй барацьбе з Лукашэнкам Эўрапейскі Звяз прыняў шэраг санкцый (забарона ўезду, замарожванні рахункаў і т.д.) як да самога прэзідэнта Беларусі, так і да 242 членаў дзяржаўнага апарата, а таксама і да некаторых прыбліжаных яму прадпрымальнікаў (стан на сакавік 2012). Калі пакінуць у боку пытанне пра рэлевантнасць гэтых мераў для палітыкі і эканомікі краіны, то можна сказаць, што яны з'яўляюцца актамі салідарнасці з асобамі, пераследуемымі рэжымам па палітычных матывах і якія сталі ахвярамі дзяржаўнай юстыцыі. Многія з палітычна пераследуемых вымушаны зносіць здзекі ў турмах. 13 палітвязняў, у ліку якіх і затрыманыя пасля прэзідэнцкіх выбараў у снежні 2010 года лідэры апазіцыі і вядучыя грамадскія дзеячы, такія, як кіраўнік партыі Мікалай Статкевіч і праваабаронца Алесь Бяляцкі, знаходзяцца на асабліва жорсткіх умовах у працоўных лагерах і турмах.

Міжнароднае супольніцтва таксама занепакоена назірае за сітуацыяй з правамі чалавека, якая ўсё больш пагаршаецца. 5 ліпеня 2012 года Рада ААН па правах чалавека прыняла рашэнне аб увядзенні пасады спецыяльнага дакладчыка па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі. Рада ААН па правах чалавека патрабуе неадкладнага вызвалення палітвязняў, раследавання падазрэнняў аб катаваннях і спынення ўсялякіх юрыдычных і адміністрацыйна-паліцэйскіх пераследаванняў грамадзян краіны, якія змагаюцца за свабоднае выказванне сваіх канстытуцыйных правоў.

II.

Эўрапейскі Звяз і Беларусь

У рамках Усходняга Партнэрства Эўрапейскі Звяз ня толькі працягвае супрацоўніцтва з урадамі краін гэтага рэгіёну (Арменія, Азербайджан, Беларусь, Грузія, Малдова і Украіна), але ён таксама распачаў усталяваць сувязі з знаходзячыміся ў стадыі

фарміравання структурамі грамадзянскай супольнасці, з мэтай паскорыць працэс палітычнага і эканамічнага збліжэння гэтых краін і Эўразвяза. Гэтая мадэль супрацоўніцтва з грамадзянскімі супольнасцямі названых краін, якая практыкуецца зараз – штогадовыя мерапрыемствы Платформ Грамадзянскай Супольнасці Ўсходняга Партнэрства – недастаткова эфектыўна і заводзіць у тупік, што аднадушна прызнаюць усе яго ўдзельнікі, нягледзячы на ​​станоўчыя даклады па выніках праведзеных сесій. Такі спосаб дзейнасці ня можа забяспечыць прадуктыўнасці і перспектыўнасці гэтага важнага працэса. Працэс збліжэння Эўрапейскага Звязу і краін, што ўваходзяць ва Ўсходняе Партнэрства, павінен быць накіраваны на ўсталяванне сувязі паміж гандлёва-прамысловымі складальнікамі эканамічнай мадэрнізацыі і адпаведнымі сацыяльнымі працэсамі, перш за ўсё, на адукацыю і адаптацыю фарміруючыхся структур да сучасных формаў камунікацыі і мэнэджмента. Інструменты супрацоўніцтва Эўразвяза з грамадзянскай супольнасцю знаходзяцца яшчэ ў даволі зародкавым стане і патрабуюць якаснага ўдасканалення.

«Каляровыя рэвалюцыі» на постсавецкім абшары, а таксама на Заходніх Балканах паказалі, што звяржэнне аўтарытарнага рэжыму не прыводзіць аўтаматычна да стабільнай дэмакратыі. Зыходзячы з гэтага вопыту, Эўразвязу варта зрабіць стаўку на ўмацаванне грамадзянскай супольнасці ў Беларусі, што ў доўгатэрмінравой перспектыве можа прынесці больш рэзультатаў. Асабліва для Беларусі да таго ж з'яўляецца тое, што афіцыйны рэжым ня можа быць партнэрам Эўразвяза на засадзе масавых пераследванняў і арыштаў, а таксама з прычыны неаднаразова праяўленай неблаганадзейнасці. Менавіта таму Эўрапейскі Звяз павінен у першую чаргу разгледжваць грамадзянскую супольнасць як свайго асноўнага партнэра. Разпачаты ў гэтым годзе дыялог пра мадэрнізацыю паміж Эўразвязам і грамадзянскай супольнасцю Беларусі можна лічыць важным крокам у правільным кірунку.

У сферы супрацоўніцтва з грамадзянскай супольнасцю важным інструментам з'яўляецца Форум Грамадзянскай Супольнасці Ўсходняга Партнэрства. Менавіта ў Беларусі, чыя арганізацыі асабліва актыўны ў Форуме, ён пасадзейнічаў усталяванню і ўмацаванню сувязей асобных адзінак грамадзянскай супольнасці паміж сабою. Вялікую ролю адыгрывае таксама супрацоўніцтва і абмен вопытам з замежнымі арганізацыямі ў рамках Усходняга Партнэрства. Акрамя таго, Форум мог бы выступаць у ролі кампетэнтнага дарадчыка і пасрэдніка для Эўразвяза.

Адначасова Форум Грамадзянскай Супольнасці Ўсходняга Партнэрства па-ранейшаму не мае адэкватнай арганізацыйнай структуры, якая бы забяспечвала паслядоўную і эфектыўную працу. У планах маецца стварэнне Сэкрэтарыяту, доўгатэрміновае фінансаванне якога гарантуе Эўразвяз. Варта таксама разгледзець магчымасць прадстаўлення дастатковай колькасці сродкаў для самастойнага фінансавання тых ці іншых праектаў. Малаверагодна, што дэфіцыты, якія існуюць у сферы каардынацыі ў Грамадзянскім Форуме і яго легітымных паўнамоцтваў, могуць быць ліквідаваны на палітычным узроўні без адначасовага ўмяшання ў яго аўтаномію. Форуму трэба будзе самастойна прыкласці сілы да павышэння сваёй працаздольнасці. Каб забяспечыць незалежнасць Форума ад выканаўчых уладаў Эўразвяза, неабходна, кааб ЭЗ перш за ўсё падтрымаць экспертызу і даць інструменты для яе здзяйснення.

Апроч дыялогу пра мадэрнізацыю і дзейнасці Форума Грамадзянскага Супольніцтва, беларускаму грамадзянскаму супольніцтву таксама неабходна далейшая фінансавая падтрымка. Пры гэтым фінансаванне павінна быць па магчымасці разгрупаваным і ахопліваць як мага больш арганізацый і структур, для таго, каб папярэдзіць манапалізацыю і свесці да мінімуму ўцечку сродкаў на падтрымку несур'ёзных арганізацый. Размеркаванне сродкаў на садзейніцтва грамадзянскаму супольніцтву Беларусі павінна быць адаптавана да асаблівых умоваў аўтарытарнага рэжыму ў краіне і пазбаўлена бюракратычных перашкод. Доўгія і марудныя працэдуры падачы заявак, а таксама дэталёвая фінансавая справаздача, якая патрабуецца ў такіх выпадках, немагчыма ў Беларусі, дзе арганізацыі часцяком вымушаны дзейнічаць ва ўмовах нелегальнасці. Дзейнасць незалежных арганізацый падтрымкі паказвае, што выдача сродкаў магчыма больш прасцейшым спосабам. Пытанне аб тым, з якіх крыніц будзе атрымана фінансаванне – з ужо наяўных структур Эўразвязу, ці з знаходзячагася ў стадыі фарміравання «Эўрапейскага Фонду Дэмакратыі» - з'яўляецца другарадным.

Вялікая роля надаецца ўпаўнаважаннаму Эўрапейскага Звязу па правах чалавека, адной з асноўных задач якога з'яўляецца супрацоўніцтва з грамадзянскімі супольніцтвамі ўсходнеэўрапейскіх партнёраў, а таксама стварэнне акадэмічных цэнтраў і кафедраў па вывучэнню трансфармацыйных працэсаў ва Ўсходняй Эўропе, напрыклад, ва Эўрапейскім Гуманітарным Універсітэці ў Вільні, а таксама і ў іншых універсітэтах. Важную ролю ў гэтым на перспектыву арыентаванам працэсе могуць адыграць Беларускія Акадэміі, заснаваныя беларусамі і для беларусаў, якія жывуць за мяжой.

Ідэі стварэння ўрада ў выгнанні альбо аднаўлення палітычных структур Рады, заснаванай у 1919 годзе ў эміграцыі, наўрад ці знайдуць шырокую падтрымку, паколькі, нягледзячы на ўсе палітычныя канфлікты з урадам Беларусі і дэфіцыты яго легітымнасці, няма намеру канчаткова зачыніць усе дзверы да супрацоўніцтва з ім.

Адказы за Ўсходняе Партнэрства камісар ЭЗ Фюле неаднаразова выказываўся на карысць развіцця актыўных адносін з грамадзянскімі супольнасцямі краін Усходняга Партнэрства.

III.

Парады і рэкамендацыі

1. Распрацоўка канцэпцыі супрацоўніцтва з грамадзянскім супольніцтвам у сферы дзяржаўнага парадку, індустрыяльна-прамысловай базы, уключна сельскую гаспадарку і сацыяльныя структуры і арганізацыі краіны;
2. Заснаванне цэнтраў і кафедраў, якія будуць спецыялізавацца на пытаннях трансфармацыі, пры універсітэтах і навуковых інстытутах, як у Заходняй, так і ва Ўсходняй Эўропе. Іх мэта – фарміраванне акадэмічнага і прафесійна кампетэнтнага персаналу. Сістэматычнае супрацоўніцтва з ужо створанымі даследчымі арганізацыямі, якія актыўны ў грамадзянскай супольнасці (такія як

Незалежны Інстытут Сацыяльна-Эканамічных і Палітычных Даследванняў), павінна быць важнаю часткаю гэтай перспектывы.

3. Скасаванне візавага рэжыму мае вялікае псіхалагічнае значэнне для давернага ўспрымання Ўсходняга Партнэрства ва Ўсходняй Эўропе, а менавіта ў той частцы Ўсходняй Эўропы, якая да сённяшняга дня разглядае сябе як ушчэмяляная з боку Эўразвязу Эўропа.
4. Патрабаванне аб пераносе Чэмпіянату Свету па хакею ў 2014 годзе з Менска ў іншае месца павінна застацца на міжнародным парадку дня, нягледзячы на пазіцыю Міжнароднай Асацыяцыі па хакею, выказанную ёю ў чэрвені 2012 года, аб захаванні за Менскам права правядзення там чэмпіянату.
5. Фінансавыя сродкі Нямеччыны на патрэбы грамадзянскай супольнасці варта выкарыстаць у наступных мэтах:
  - гуманітарная дапамога асобам, пераследуемым па палітычных матывах і іх сем'ям;
  - вылучэнне трансфармацыйных працэсаў у палітыцы, грамадстве, эканоміке і адукацыі ў асобную тэматыку навучання, прафесійнай адукацыі і навуковых даследванняў;
  - падтрымка незалежных СМІ
6. Немалаважна роля Захаду ў падтрымцы эканамічнай стабільнасці рэжыму Лукашэнкі. У першую чаргу тут варта назваць выдадзены Міжнародным Валютным Фондам крэдыт, а таксама попыт заходняй прамысловасці на нафтавыя прадукты з Беларусі. Пастўка гэтых прадуктаў на вываз складае прыкладна 40 % ад усяго экспарту краіны і з'яўляецца адной з найважнейшых крыніц паступлення даходу ў казну прэзідэнцкага апарата. Варта перагледзець ролю, якую ў гэтым адыгрывае Эўразвяз. Неабходна ўзмацніць санкцыі ЭЗ. Мае сэнс налажыць санкцыі на канкрэтныя прадпрыемствы – у першую чаргу на нафтаапрацоўваючыя.

Берлін, лістапад 2012

Доктар Ханс-Георг Вік (старшыня)
Штэфані Шыфер (намесніца старшыні)
Крыстоф Бэкер (намеснік старшыні)
Штэфан Малерыус (уладальнік)